

Handleiding Zelfredzaamheid- Matrix voor huishoudens 2020

Handleiding Zelfredzaamheid-Matrix voor Huishoudens 2020

September 2020, versie 1.1

Tjerk Kamann
Steve Lauriks
Carolien Veldkamp
Coleta van Dam
Matty de Wit

Met illustraties door Lieselot Moed
Ontwerp logo ZRM door Zeppa

© Gemeente Rotterdam. 2020. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs. De gebruiker mag deze uitgave niet voor willekeurige commerciële doeleinden gebruiken, aanpassen, of overbrengen.
Contact: zrm@ggd.amsterdam.nl of zrm@rotterdam.nl

Inhoud

Voorwoord	4
Wat is zelfredzaamheid?	6
Wat levert het meten van zelfredzaamheid op?	7
Wat meet ik met de Zelfredzaamheid-Matrix?	9
Welke domeinen heeft de ZRM?	10
Welke niveaus van zelfredzaamheid heeft de ZRM?	11
Wat zijn de indicatoren in een cel van de ZRM?	13
Hoe geef ik een score op de ZRM?	14
Zwaartefactoren bij de ZRM: waarmee houd ik rekening bij uitleg van de score?	16
Beheersing van de Nederlandse taal	16
Digitale vaardigheden	17
Verantwoordelijkheid voor kinderen	17
Vrijgesteld van arbeid	17
Bestemmingen buitenshuis bereiken	17
Wie kan ik beoordelen met de ZRM?	18
Wat is het ZRM-instrumentarium?	19
Wat kan ik met de score op de ZRM?	21
Waar moet ik op letten bij het beoordelen van domeinen van de ZRM?	24
Financiën	24
Werk & Opleiding	26
Tijdsbesteding	27
Huisvesting	29
Huiselijke relaties	30
Geestelijke gezondheid	31
Lichamelijke gezondheid	32
Middelengebruik	33
Basale Activiteiten van het Dagelijks Leven (Basale-ADL)	34
Instrumentele Activiteiten van het Dagelijks Leven (IADL)	35
Sociaal netwerk	36
Maatschappelijke participatie	37
Justitie	38
Contact en website	40
Bijlage I: De Zelfredzaamheid-Matrix 2017	41
Bijlage II: Het Standaard Score Formulier (SSF v1.0) bij de ZRM 2017	44

Wat is een huishouden in de ZRM Huishoudens?

De ZRM Huishoudens is bedoeld voor particuliere meerpersoonshuishoudens. Het gaat hier over een leefverband van meerdere personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, (trachten te) voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. Dit leefverband kan meerdere vormen hebben: duurzaam samenwonen, gezinnen en samengestelde huishoudens.

Zogenaamde éénpersoons-huishoudens (individuele personen die alleen wonen) laten we hier buiten beschouwing (het functioneren van individuen brengen we immers met de Zelfredzaamheid-Matrix in kaart).

Duurzaam samenwonen

We spreken van een huishouden van 'duurzaam samenwonenden' wanneer het leefverband wordt gekenmerkt door relatief duurzame, affectieve relaties. Duurzaam samenwonen betekent dat je samenwoont en samen een huishouding hebt. Je zorgt voor elkaar, bijvoorbeeld in financiële zin, door samen boodschappen te doen, en samen de klussen in en rond de woning te verdelen. In de meeste gevallen zal het hier een partnerrelatie betreffen (98%) maar duurzaam samenwonen kan ook met een broer, zus, oma, nicht of een vriend(in). Wanneer je slechts huisgenoten bent en verder onafhankelijk van elkaar bent, is er geen sprake van duurzaam samenwonen.

Gezinnen

We spreken van een gezin wanneer binnen het leefverband één of meer volwassenen verantwoordelijkheid dragen voor de verzorging en opvoeding van één of meer kinderen. Een leefverband waarbij één ouder voor een of meer inwonende minderjarige kinderen zorgt, noemen we een éénoudergezin.

Samengestelde huishoudens

Een duurzaam samenwonend stel kan een woonruimte delen met een eenpersoonshuishouden (een alleenstaand familielid of vriend), meerdere gezinnen kunnen in één woning leven, de volwassene van een eenoudergezin kan een duurzame affectieve relatie aangaan met de volwassene uit een ander eenoudergezin: er zijn vele verschillende leefverbanden denkbaar. Wat je in deze gevallen als een huishouden beschouwt, is van twee aspecten afhankelijk. Ten eerste zouden tussen de verschillende subsystemen binnen het samengestelde huishouden duurzame affectieve of verzorgende relaties moeten

bestaan om het als één huishouden te beschouwen: het heeft bijvoorbeeld weinig toegevoegde waarde om een echtpaar dat een etage verhuurd aan een oudere alleenstaande man als één huishouden te beoordelen. Echter, wanneer de vader van één van de partners op een etage van het huis komt wonen (en het echtpaar bijvoorbeeld mantelzorg biedt) is het mogelijk wel van belang om het echtpaar en de vader samen

als een huishouden te beoordelen. Ten tweede is de hulpvraag van de persoon en het doel van de interventie van belang in de beslissing om een samengesteld huishouden als één huishouden te beschouwen. Wanneer een echtpaar met een specifieke vraag komt met betrekking tot bijvoorbeeld de (huiselijke) relatie tussen de partners en je wil daar een interventie voor aanbieden, is het waarschijnlijk meer informatief voor de interventie om het echtpaar als huishouden te beschouwen (de inwonende vader kan dan als onderdeel van de sociale omgeving wordt beschouwd). Gaat de hulpvraag van het echtpaar echter over financiële ondersteuning voor het bieden van mantelzorg, dan zou het systeem van echtpaar met inwonende vader als het huishouden kunnen worden beschouwd.

Er is dus zowel een theoretisch criterium (ten minste duurzame affectieve of verzorgende relatie) en een praktisch criterium (van belang voor hulpvraag en interventie) voor de beslissing wat we als het huishouden beschouwd. Het is wel altijd van belang om deze keuze bewust te maken en vervolgens de ZRM Huishoudens in te vullen voor dat huishouden. Alle betrokkenen weten dan in ieder geval voor welk systeem de zelfredzaamheid is beoordeeld.

Particuliere huishoudens

Duurzaam samenwonenden en (samengestelde) gezinnen kunnen in verschillende huisvestingsvormen wonen. De ZRM Huishoudens is bedoeld voor particuliere huishoudens, huishoudens die in grote mate verantwoordelijkheid dragen voor hun eigen functioneren, met name de huisvesting.

Een klein aantal huishoudens zijn zogenaamde institutionele huishoudens (bijvoorbeeld huishoudens in instellingen voor verstandelijk, lichamelijk en zintuiglijk gehandicapten, instellingen voor verslavingszorg en daklozenopvang, gevangenissen en asielzoekerscentra). Een instelling heeft voor deze huishoudens bepaalde aspecten van het functioneren volledig overgenomen: naast de huisvesting meestal ook functioneren op domeinen van de organisatie van het huishouden en (aspecten) van huishoud financiën en de sociale omgeving. Omdat institutionele huishoudens geen of weinig verantwoordelijkheid dragen voor hun functioneren heeft de ZRM Huishoudens in deze situatie minder toegevoegde waarde.

Wat is zelfredzaamheid van huishoudens?

De zelfredzaamheid van een huishouden wordt bepaald door hoe individuele leden van het huishouden samen interacteren binnen een systeem. Zelfredzaamheid van een huishouden is afhankelijk van (a) het functioneren van elk van de afzonderlijke leden en (b) het functioneren van het huishouden als geheel.

Het huishouden kan zelfredzaam worden genoemd als het een acceptabel niveau van functioneren heeft gerealiseerd op de gebieden (domeinen) waarmee huishoudens in de Nederlandse samenleving in het dagelijks leven te maken krijgen en als alle leden van dat huishouden een acceptabel niveau van functioneren hebben gerealiseerd op de individueel belangrijke domeinen van het dagelijks leven.

Zelfredzaamheid is niet 'alleenredzaamheid'.

Om een acceptabel niveau van functioneren te behouden of te bereiken kan of moet het huishouden gebruik maken van de vaardigheden, expertise, middelen en mogelijkheden van anderen. 'Anderen' zijn bijvoorbeeld familie en vrienden, maar ook hulpverleners kunnen helpen in het behouden of bereiken van een acceptabel niveau van functioneren.

Zelfredzaamheid is wel vragen om de hulp.

Een zelfredzaam huishouden vraagt om hulp van anderen wanneer het huishouden dat nodig heeft om een acceptabel niveau van functioneren te behouden of te bereiken. Het huishouden moet niet alleen hulp vragen aan degene die kan helpen, leden van het huishouden moeten de vraag ook zo stellen dat de ander begrijpt hoe hij/zij kan helpen zelfredzaam te worden of zelfredzaam te blijven. Bovendien moet het huishouden op tijd hulp vragen: als leden van het huishouden wachten tot een ander de problemen opmerkt en voor het huishouden hulp gaat vragen, is het huishouden niet zelfredzaam.

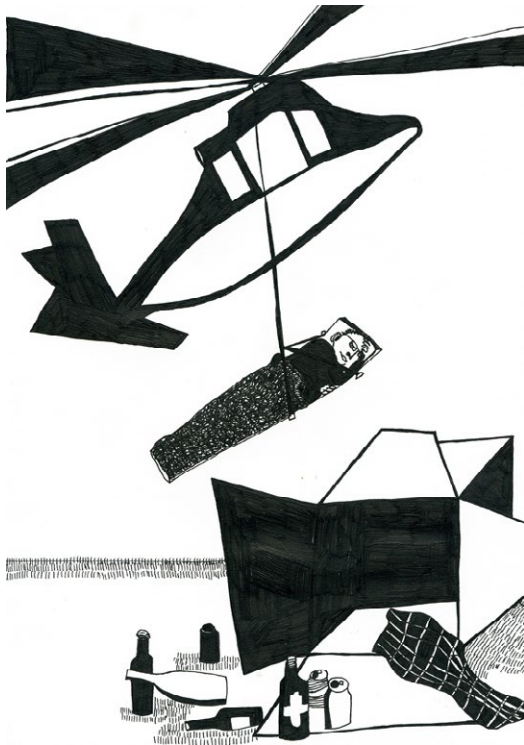
Zelfredzaamheid van huishoudens definiëren we in het algemeen als:

Het realiseren van een acceptabel niveau van functioneren op domeinen met betrekking tot het functioneren van het huishouden als geheel en op domeinen met betrekking tot het functioneren van individuele leden. Ook door de juiste hulp te organiseren wanneer op deze domeinen problemen ontstaan die het huishouden niet kan voorkomen of verhelpen.

Wat levert het meten van zelfredzaamheid van huishoudens op?

De Zelfredzaamheid-Matrix voor huishoudens (ZRM Huishoudens) is ontwikkeld om het functioneren van een huishouden als geheel op alle (voor huishoudens) belangrijke domeinen in kaart te brengen en drukt dit uit in een score over de mate van zelfredzaamheid van het huishouden op dat moment.

De ZRM Huishoudens past goed in het werkproces en de cultuur van zorgsystemen met een zogenaamde 'één-gezin-één-plan-aanpak' waarin integraal werken, samenwerking tussen verschillende disciplines en korte lijnen tussen hulpverleners van belang is. Het instrument draagt namelijk bij aan het spreken van één taal tussen hulpverleners met verschillende achtergronden en aan het structureren van informatie die hulpverleners hebben over hun cliënten. De ZRM Huishoudens kan dan bijdragen aan de verbetering van casemanagement, het volgen en bijsturen van behandeltrajecten en het monitoren van de ontwikkelingen van de groep in zorg.

De ZRM Huishoudens is een screening-instrument waarmee je integraal *kunt* kijken naar een huishouden en haar leden, doordat alle belangrijke domeinen van het functioneren op

huishoudniveau én de domeinen op individueel niveau aan bod komen. Of je integraal *wilt* kijken en of je integraal *mag* kijken hangt af van de situatie waarin de ZRM Huishoudens wordt toegepast.

Hierbij moet je onder andere rekening houden met de proportionaliteit van de screening. Belangrijke vragen zijn bijvoorbeeld: moet je het functioneren van een huishouden volledig in kaart brengen wanneer één van de leden een enkelvoudige hulpvraag stelt? En hoe weet je als hulpverlener dan dat er niet meervoudige (complexe) problematiek speelt binnen het huishouden die de persoon die je voor je hebt niet wil of kan verwoorden in de hulpvraag?

Iedere instelling of ieder team zou een weloverwogen inschatting van de proportionaliteit van de screening moeten maken alvorens de ZRM Huishoudens wel of niet toe te passen in het zorgproces.

Aan de voorkant van de integrale keten biedt de ZRM Huishoudens informatie voor de keuzes met betrekking tot het meest passende hulpaanbod: welke domeinen moet het aanbod omvatten en wat moet de intensiteit van het aanbod zijn.

Omdat de ZRM Huishoudens een maat is voor het functioneren van een huishouden en haar leden kan het instrument ook worden ingezet om de ontwikkeling van een huishouden dat begeleid wordt te volgen. Gaat een huishouden vooruit, en zo ja op welke domeinen, of blijft het stabiel? Dit biedt houvast voor casemanagement en monitoring. De ZRM Huishoudens biedt de mogelijkheid om op huishoudniveau concrete doelen te stellen en zicht te houden op de ontwikkeling van de individuele leden van het huishouden. Niet bij alle interventies is vooruitgang het doel, stabilisatie van een huishouden dat dreigt af te glijden kan ook een doel vormen.

Uit de score op de ZRM Huishoudens is niet af te leiden wat de oorzaken van het waargenomen functioneren zijn en deze geeft dus geen richting aan een behandeling om deze oorzaken weg te nemen. Daarvoor heb je altijd meer (diagnostische) informatie nodig.

De ZRM Huishoudensscores bieden niet alleen inzicht in de ontwikkeling van een enkel huishouden maar worden ook gebruikt om inzicht te krijgen over groepen van huishoudens. Hoe verhoudt de populatie van instelling A zich tot die van andere instellingen, zijn hierin trends waarneembaar, zijn er subgroepen te onderscheiden, hoe ontwikkelen huishoudens van instelling A zich ten opzichte van huishoudens van andere instellingen, zijn er subgroepen die niet vooruitgaan? Dergelijke vragen kunnen worden beantwoord indien de ZRM Huishoudens structureel wordt afgenomen. De ontwikkeling van groepen (van een instelling) op de ZRM-HH kan aanleiding zijn voor nader onderzoek en gesprek, niet tot afrekening of prestatieafspraken. In onderzoek naar de effectiviteit van interventies kan de ZRM Huishoudens een rol spelen maar dit zal altijd onafhankelijk en volgens gedegen wetenschappelijke methoden moeten worden uitgevoerd.

Wat meet ik met de ZRM Huishoudens?

Met de ZRM Huishoudens meet je hoe zelfredzaam een huishouden en haar leden op één moment zijn.

Alle gegevens over het functioneren van een huishouden druk je op de ZRM Huishoudens uit in een oordeel over de mate van zelfredzaamheid van dat huishouden op dat moment.

Deze mate van zelfredzaamheid is een uitkomst.

Hoe zelfredzaam een huishouden is in termen van een score op de ZRM Huishoudens is een resultaat, het gevolg van allerlei factoren en processen die hebben geleid tot de mate van zelfredzaamheid op dit moment. Met de ZRM Huishoudens kijk je dus alleen naar de uitkomst en laat je de oorzaken zoveel mogelijk buiten beschouwing. Hiervoor zijn twee redenen. Ten eerste zijn oorzaken niet altijd zichtbaar en moeilijk met een screeningsinstrument in kaart te brengen (bijvoorbeeld sociale vaardigheden, opvoedvaardigheden, cultuur, macro-economische ontwikkelingen). Ten tweede is de manier waarop deze factoren elkaar en de uitkomst (zelfredzaamheid) beïnvloeden heel ingewikkeld. Je beoordeelt de zelfredzaamheid dus zonder uitspraken te doen over de manier waarop dit zo is gekomen.

De mate van zelfredzaamheid is een momentopname.

Met de ZRM Huishoudens beoordeel je hoe zelfredzaam een huishouden nu is. Je maakt als het ware een foto van het functioneren van een huishouden. In het algemeen kun je informatie over het functioneren van een huishouden langer dan 30 dagen geleden buiten beschouwing laten.

Net zoals je het verleden niet meeneemt in je beoordeling, is het ook belangrijk dat je de beoordeling op de ZRM Huishoudens niet baseert op de toekomst. Je ziet het functioneren op dit moment, en je verwacht dat dit functioneren *waarschijnlijk* zal leiden tot een ander niveau van functioneren, maar dit weet je niet zeker. Jouw verwachting van wat waarschijnlijk zal gebeuren verschilt van andere beoordelaars. Bovendien hebben allerlei factoren nog invloed op wat waarschijnlijk zal gebeuren. In je beoordeling van de mate van zelfredzaamheid op dit moment, ga je dus alleen uit van wat je ziet. Alleen wat nu gebeurt telt.

De mate van zelfredzaamheid van het huishouden is meer dan de som der delen.

De ZRM Huishoudens omvat de domeinen die uitsluitend op systeemniveau te observeren zijn en een globaal overzicht van de domeinen die voor de individuele leden van het huishouden van belang zijn. Dit globale overzicht wordt gegeven door zgn. aandachtsgebieden op de domeinen van de Zelfredzaamheid-Matrix en de ZRM-jongeren. Uit de interactie tussen personen in een huishouden komen aspecten van functioneren voort die je alleen op het systeemniveau (dat van het huishouden als geheel) kan observeren. Het functioneren van een individu binnen het huishouden is niet één-op-één te vertalen naar het functioneren van het huishouden. Binnen het huishouden zijn er immers allerlei mechanismen, structuren en strategieën die de invloed van het functioneren van het individu op het functioneren van het huishouden bepalen. Waar het ene huishouden bijvoorbeeld totaal ontregeld raakt door ziekte van een van de leden, zijn andere huishoudens zo georganiseerd dat ze de verandering in het functioneren van een van de leden adequaat opvangen. De zelfredzaamheid van huishouden gaat met name over deze (relationele en systeem-) aspecten van het functioneren van huishoudens. Om een volledig beeld te krijgen van de zelfredzaamheid van het huishouden is het echter van belang dat je zowel het functioneren van het meer-persoonsleefverband, als het functioneren van de individuele leden van dat leefverband in kaart brengt. De zelfredzaamheid van een persoon in een huishouden heeft direct effect op de zelfredzaamheid van het huishouden als geheel, en andersom: zelfredzaamheid op systeem-domeinen als 'Relaties in huis' kunnen direct van invloed zijn op individuele domeinen als 'Geestelijke gezondheid'. De twee observatieniveaus zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Aandachtsgebieden voor individuele leden van het huishouden in de ZRM Huishoudens

De ZRM Huishoudens bestaat uit twee delen: het *systeem-deel* waarmee het functioneren van het huishouden op het niveau van het leefverband als geheel in kaart wordt gebracht, en het *individueel-deel* waarmee het functioneren van individuele leden van het huishouden wordt weergegeven. Omdat het disproportioneel is om het functioneren van (ieder) individu binnen een huishouden volledig in kaart te brengen wanneer je het functioneren van het huishouden in kaart brengt, is er voor gekozen om in de ZRM huishoudens alleen aandachtsgebieden van de leden van het huishouden op te nemen. De aandachtsgebieden zijn uitgedrukt in de domeinen van de Zelfredzaamheid-Matrix en de ZRM-jongeren. Op ieder van deze domeinen is de vraag of, en zo ja wie, een *hoogstens beperkt niveau* van functioneren heeft. Hoogstens beperkt niveau van functioneren is een score van 3 of lager op de domeinen van de Zelfredzaamheid-Matrix of de ZRM-jongeren. Je geeft dus niet specifiek aan hoe ernstig de problematiek van individuele leden is, alleen dat leden een problematisch niveau van functioneren hebben. Deze aandachtsgebieden kunnen aanleiding zijn voor nadere (meer volledige) screening van die specifieke leden.

Doordat de zelfredzaamheid van individuele leden van het huishouden een rol speelt in de zelfredzaamheid van het huishouden is het belang dat jij als beoordelaar van de zelfredzaamheid kennis hebt van het hele ZRM-instrumentarium (zowel de ZRM Huishoudens als de Zelfredzaamheid-Matrix en de ZRM-jongeren) wanneer je het functioneren van een huishouden in kaart brengt.

ZRM Huishoudens, Zelfredzaamheid-Matrix en de ZRM-Jongeren: een richtlijn voor screening van individuen in huishoudens

Met de ZRM Huishoudens krijg je een volledig overzicht van het functioneren van het leefverband (huishouden) als geheel en een globaal overzicht van het functioneren van de leden in dat huishouden. Met de Zelfredzaamheid-Matrix krijg je een volledig overzicht van het functioneren van een volwassen individu (al dan niet in huishouden). Tot slot krijg je met de ZRM-jongeren een volledig overzicht van het functioneren van een individu tussen 12 en 18 jaar (al dan niet in een huishouden). Als je de zelfredzaamheid van een huishouden in kaart brengt moet je echter altijd ten minste enige informatie hebben over de zelfredzaamheid van de individuen in dat huishouden. Om een volledig beeld te krijgen, kun je het functioneren met de Zelfredzaamheid-Matrix (individuen vanaf 18 jaar) of de ZRM-jongeren (individuen tussen 12 en 18 jaar) beoordelen.

Welke ZRM-instrumenten pas je toe en in welke volgorde?

Het basisidee achter de ZRM is dat een behoeftebepaling accurater is, en een interventie effectiever is, wanneer behoeften breed worden geïnventariseerd en in samenhang worden opgepakt. We bieden daarom een instrumentarium om breed te kunnen kijken, en integraal te kunnen ondersteunen. Op het niveau van individuen en huishoudens.

Welke instrumenten je toepast en in welkvolgorde is afhankelijk van de hulpvraag van de cliënt(-en) en de hulpbehoefte die jij als professional vaststelt.

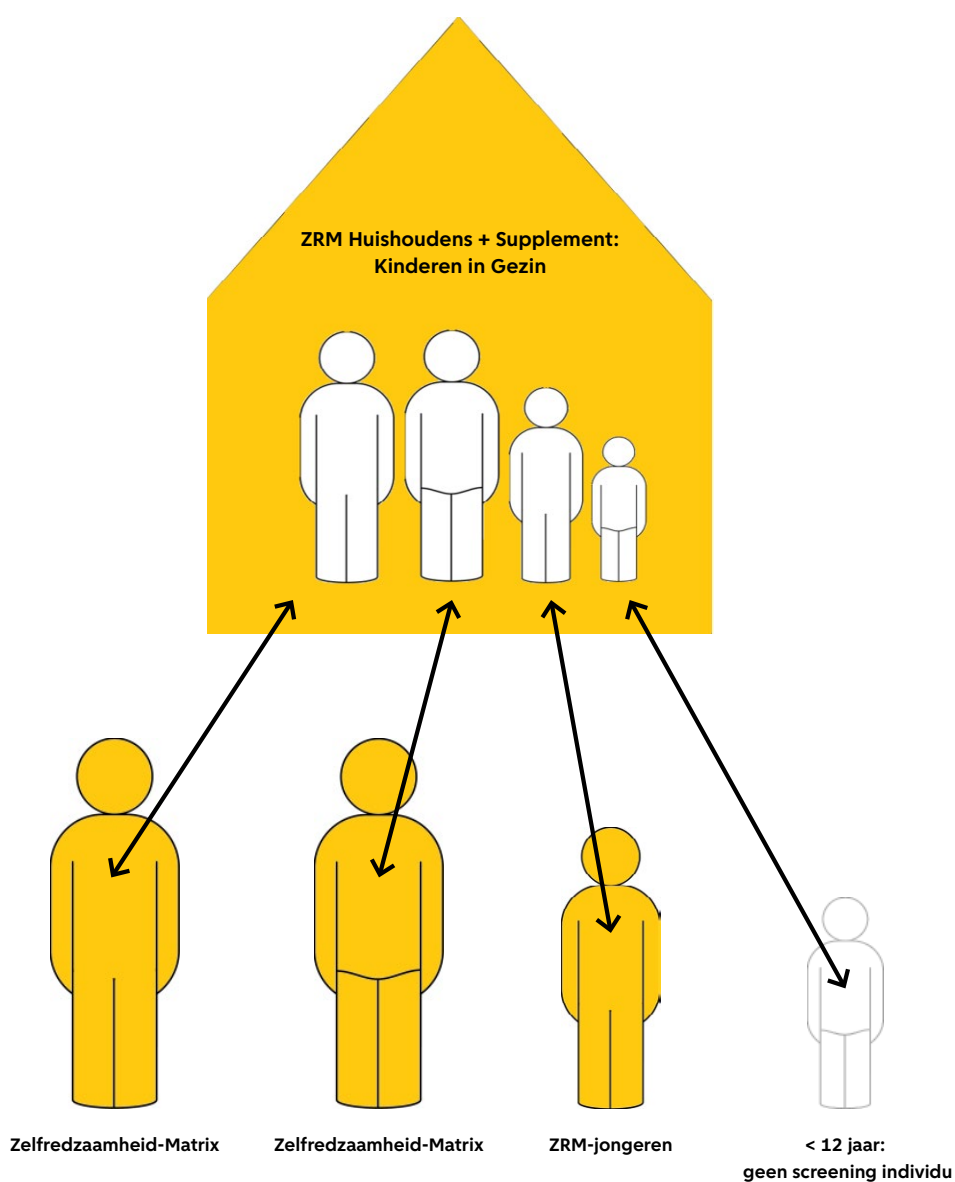
Als een cliënt bijvoorbeeld komt met een hulpvraag op het domein van Werk & Opleiding is het beoordelen van zijn functioneren met de Zelfredzaamheid-Matrix mogelijk het meest relevant. Wanneer dan naar voren komt dat hij vader is van drie kinderen, regelmatig ruzie heeft met zijn partner en de huishoud financiën onder druk staan door zijn baanloosheid, kun je ervoor kiezen om de zelfredzaamheid van het huishouden in zijn geheel in kaart te brengen met de ZRM Huishoudens.

Ook kan een huishouden aankloppen met ondersteuningsvragen wat betreft de opvoeding van jonge kinderen. In eerste instantie sluit het afnemen van de ZRM Huishoudens dan het meest aan op deze ondersteuningsvraag. Als uit de aandachtspunten van individuele leden van het huishouden vervolgens blijkt dat het gamen van de oudste zoon problematische vormen aanneemt, kun je voor hem vervolgens een ZRM Jongeren invullen om een volledig beeld van zijn functioneren te krijgen.

Hieronder is schematisch weergegeven hoe de verschillende ZRM instrumenten met elkaar samenhangen. Merk op dat het functioneren van kinderen jonger dan 12 jaar niet op individueel niveau in kaart gebracht kan worden. De verantwoordelijkheid voor het functioneren van jonge kinderen ligt vrijwel geheel bij het gezin (de ouders). Dit functioneren zie je dan ook alleen terug op het niveau van het huishouden, met name in het ZRM Huishoudens-Supplement.

Individen kunnen deel uitmaken van meerdere huishoudens

In situaties van gescheiden ouders, kunnen zowel volwassenen als jongeren deel uitmaken van verschillende huishoudens. Ook hier zijn de hulpvraag van de cliënt(-en) en de aan te bieden interventies leidend in de keuze voor welke informatie over huishoudens en individuen binnen die huishoudens je wilt verzamelen. Het is mogelijk dat het functioneren van meerdere huishoudens relevant is voor de hulpvraag of het behandelaanbod. Het is dus van belang om duidelijk aan te geven welk huishouden of individu je beoordeeld zodat alle betrokkenen weten waar de beoordeling over gaat.

Waar moet ik op letten bij het beoordelen: de domeinen van de ZRM Huishoudens

Hieronder kun je de uitleg van ieder domein van de ZRM Huishoudens vinden (de domeinen staan op volgorde zoals ze in de ZRM Huishoudens zijn opgenomen). Waar het domein over gaat, een aantal van de belangrijkste definities en wat de specifieke aandachtspunten zijn als je het domein gaat beoordelen staan centraal. Daarnaast vind je hier de toelichting op de indeling van de indicatoren over de niveaus van zelfredzaamheid.

Financiën op huishoudniveau

Beschrijving

Zelfredzaamheid met betrekking tot financiën op huishoudniveau gaat over de mate waarin het een huishouden lukt om inkomsten en uitgaven in balans te houden, tenminste voldoende inkomen te genereren om in het noodzakelijke levensonderhoud te voorzien, en een financiële buffer hebben om onverwachte uitgaven te kunnen opvangen.

In de balans tussen inkomsten en uitgaven, beschouwen we grofweg alle inkomsten van de leden en alle uitgaven van de leden. Het afbetalen van schulden beschouwen we hierbij als een uitgave, een kostenpost. Het hebben van schulden is niet per definitie problematisch in de ZRM huishoudens. Bij huishoudens letten we vooral op betaalachterstanden. Wanneer rekeningen (of schuldaflossingen) niet op tijd betaald worden, ontstaat een betaalachterstand. Om te bepalen hoe problematisch een betaalachterstand is let je op (a) of er meerdere betaalachterstanden zijn of slechts een enkele en, (b) in hoeverre de achterstanden 'ingelopen' worden. Om in te lopen op een betaalachterstand moet deze logischerwijs kleiner worden. Stel een huishouden heeft een huurachterstand van twee maanden. Inlopen op deze betaalachterstand betekent dat er meer dan de maandelijkse huur wordt voldaan aan de verhuurder. Anders blijft de betaalachterstand gelijk. Wanneer er een betaalachterstand is die direct uit eigen middelen afgelost kan worden, dan scoort het huishouden voldoende zelfredzaam op het domein financiën (4) op huishoudniveau. Het huishouden heeft dan geen financieel probleem, maar wellicht is er sprake van beperkte zelfredzaamheid wat betreft het bijhouden van de administratie. Dit laatste neem je mee bij het domein 'organisatie van huishouden'.

In de ZRM Huishoudens maken we een onderscheid tussen voorzien in 'basale behoeften' (bed, bad en brood) en voorzien in 'noodzakelijk levensonderhoud' (naast kosten bed, bad, en brood ook kleding, verzorging, internet, telefoon, vervoer, participatie, inrichting van woning etc.). Een bijstandsuitkering wordt genormeerd om te kunnen voorzien in dit 'noodzakelijk levensonderhoud'. Noodzakelijke kosten zijn dus hoger dan kosten om te kunnen voorzien in 'basale behoeften' maar omvatten nog niet de 'extraatjes' zoals op vakantie gaan of uit eten gaan.

Het hebben van een financiële buffer dient als noodfonds om onverwachte kosten op te kunnen vangen. Het gaat hier om geld dat direct beschikbaar is om uit te kunnen geven wanneer bijvoorbeeld de wasmachine kapot gaat, de fiets wordt gestolen, of de auto

het begeeft of wanneer het inkomen daalt door ziekte bijvoorbeeld. Hoe hoog deze buffer dient te zijn, hangt af van de situatie. Huishoudens met erg hoge kosten van levensonderhoud hebben meer buffer nodig wanneer het inkomen bijvoorbeeld wegvalt, dan huishoudens met lagere kosten. In de ZRM Huishoudens spreken we van 'aanwezigheid van een buffer' wanneer een huishouden tenminste 1500 euro beschikbaar heeft. We beschouwen een buffer als 'ruim' wanneer een huishouden minstens 5000 euro ter beschikking heeft om onverwachte kosten op te vangen.

Indicatoren

- **Balans inkomsten – uitgaven**
 - geen inkomsten (1) – uitgaven hoger dan inkomsten (2) – uitgaven in balans met inkomsten (3) – uitgaven in balans met inkomsten zonder bijstandsuitkering (4) – meer inkomsten dan uitgaven zonder bijstandsuitkering (5).
- **Voorzien in noodzakelijk levensonderhoud**
 - niet voorzien in basale behoeften (bed, bad en brood) (1) – niet voorzien in noodzakelijk levensonderhoud (2) – voorzien in noodzakelijk levensonderhoud (3 en 4) – 'extraatjes mogelijk' (5)
- **(Beheer van) betalingsachterstanden**
 - meerdere betalingsachterstanden die niet worden ingelopen (1) – enkele betalingsachterstand die niet wordt ingelopen (2) – eventuele betalingsachterstanden worden ingelopen of (zijn) stabiel met beheer door derden buiten huishouden/ met betalingsregeling (3) – eventuele betalingsachterstand kan direct worden afgelost uit eigen middelen (4) – geen betalingsachterstanden (5)
- **Aanwezigheid van financiële buffer**
 - financiële buffer aanwezig (4) – ruime financiële buffer aanwezig (5)

Huisvesting

Beschrijving

Zelfredzaamheid met betrekking tot huisvesting gaat over de stabiliteit, kwaliteit en autonomie van de woonsituatie van het huishouden. De vraag of het huishouden beschikking heeft over een veilige, toereikende woning waar zij voor langere tijd kunnen verblijven, staat hier centraal.

Onder stabiliteit verstaan we de verwachte duur van het verblijf in de huidige huisvesting, het gaat dan om de vraag hoe lang de leden van het huishouden nog in de huidige woning kunnen blijven.

Kwaliteit van de huisvesting definiëren we als huisvesting die veilig is (denk hierbij aan vochtigheid, luchtkwaliteit, gas- en waterleidingen e.d.) en toereikend is (denk hierbij aan woonoppervlakte in relatie tot gezinsomvang, verwarming en verlichting, inboedel zoals bed, tafel, stoel e.d.). Toereikend betekent ook dat er eventueel noodzakelijke aanpassingen aan de woning zijn, bijvoorbeeld in de vorm van een traplift, toegankelijkheid voor rolstoel, of aanpassingen ter preventie van vallen.

Autonomie met betrekking tot huisvesting betreft de onafhankelijkheid van derden om in veilige en stabiele huisvesting te voorzien, denk hierbij aan aspecten als financiering, onderhoud/ reparaties, of aanschaf/ vervanging van inboedel. Bedenk dat dit niet betekent dat we van gebruikers van de huisvesting verwachten dat ze zelf bijvoorbeeld

de CV-ketel moeten onderhouden. Het betekent dat de gebruikers van de huisvesting het onderhoud van de CV-ketel regelen: zelf het recht en de verantwoordelijkheid hebben om in een veilige en stabiele huisvesting te voorzien. Een voorbeeld van niet-autonome huisvesting is wanneer het gezin in een instelling verblijft. Een voorbeeld van gedeeltelijk autonome huisvesting is een vorm van begeleid wonen: daarbij heeft een instelling nog een rol in de huisvesting.

Indicatoren

- **Veiligheid en toereikendheid van de huisvesting**
 - dakloos (1) – voor wonen ongeschikte huisvesting (2) – veilig maar marginaal toereikend (3) – veilig en toereikend (4 en 5)
- **Stabiliteit van de huisvesting**
 - in nachtopvang (1) – huur of hypotheek is niet betaalbaar of dreigende huis-uitzetting (2) – stabiel maar marginaal of in onderhuur (3) – stabiel (4 en 5)
- **Autonomie van de huisvesting**
 - niet-autonoom (3) – gedeeltelijk autonoom (4) – autonoom (5)

Organisatie van huishouden

Beschrijving

Zelfredzaamheid met betrekking tot de organisatie van het huishouden gaat over het adequaat uitvoeren van de nodige huishoudelijke en administratieve verrichtingen binnen een huishouden en de mate waarin de uitvoering van deze taken passend is verdeeld over leden van het huishouden.

Specifiek gaat dit domein over de uitvoering van activiteiten op de volgende gebieden:

- **huishoudelijke taken (schoonmaak, was doen)**
- **boodschappen doen en eten bereiden**
- **klussen in en rond huis (reparaties en onderhoud)**
- **administratie (post verwerken en berichten van diensten waar gebruik van wordt maakt ordenen en afhandelen).**
- **contact met instellingen**

Een huishouden is volledig zelfredzaam wanneer leden van het huishouden deze zaken samen goed voor elkaar krijgen, zonder geïndiceerde hulp van buiten.

Indicatoren

- **Uitvoering van de gebieden van de organisatie van het huishouden**
 - meerdere gebieden van de huishoudelijke organisatie worden niet uitgevoerd/ woningvervuiling (1) – enkel gebied van de huishoudelijke organisatie wordt niet uitgevoerd of uitvoering van meerdere gebieden van de huishoudelijke organisatie is beperkt (2) – uitvoering van een enkel gebied van de huishoudelijke organisatie is beperkt (3) – geen beperkingen in de uitvoering van de huishoudelijke organisatie (4 en 5)
- **Passende verdeling van taken**
 - taken zijn niet passend verdeeld over leden van het huishouden (3) – taken zijn passend verdeeld over leden van het huishouden (4 en 5)
- **Geïndiceerde hulp**
 - geen ondersteuning op indicatie/ beschikking (5)

Aandachtspunten

Een passende verdeling van taken houdt enerzijds in dat de taken naar ieders tevredenheid zijn verdeeld en anderzijds speelt een maatschappelijke 'wenselijkheid' van de verdeling van taken een rol. Wanneer een huishouden de taken volledig scheef heeft verdeeld (een lid van het huishouden voert alle taken uit), en de leden van het huishouden uiten hierover geen bezwaren, kun je als professional, vanuit een maatschappelijk kader, in je oordeel deze scheve verdeling toch laten meewegen. Zeker wanneer een lid van het huishouden op andere domeinen problematische niveaus van zelfredzaamheid laat zien, kan een scheve verdeling van huishoudelijke activiteiten (en overbelasting) hieraan mogelijk ten grondslag liggen.

Alleen de aanwezigheid van geïndiceerde hulp, met andere woorden hulp die wordt geboden vanuit wetgeving voor zorg- of maatschappelijke ondersteuning, wordt meegewogen. Een huishouden dat vanuit eigen middelen iemand inhuurt om bijvoorbeeld huishoudelijk werk te doen, kan op basis van dat gegeven wel als volledig zelfredzaam beoordeeld worden op dit domein.

Relaties in Huis

Beschrijving

Zelfredzaamheid met betrekking tot relaties in huis gaat over de vraag of de leden *binnen* het huishouden goede relaties met elkaar onderhouden. Ondersteunen leden van het huishouden elkaar in hun groei en ontwikkeling of hebben leden juist een negatieve invloed op elkaar? Je beoordeelt de kwaliteit van alle relaties tussen leden van het huishouden.

Bij het beoordelen van de kwaliteit let je naast de aanwezigheid van relationele problemen en spanningen tussen leden van het huishouden ook op de mate waarin leden elkaar steunen en voldoende ruimte geven voor persoonlijke ontwikkeling. Wanneer er problemen zijn tussen leden neem je mee of leden zelf werken aan verbetering hiervan, of meewerken met eventuele hulp van externen op dit gebied.

Goede communicatie tussen leden van het huishouden vormt een belangrijk vehikel om huiselijke relaties duurzaam gezond te houden en vormt daarom een belangrijke en aparte indicator van zelfredzaamheid op dit domein.

Tot slot let je op geweld en schadelijk gedrag in huiselijke kring. Het is daarbij van belang om zowel verbale als non-verbale aanwijzingen te signaleren. Wanneer geen sprake is van geweld of misbruik kan een huiselijke omgeving schadelijk zijn door negatieve, (onder-)drukkende interpersoonlijke relaties die de persoon belemmeren in zijn groei en ontwikkeling.

Indicatoren

- **Kwaliteit van relaties in huis**
 - relationele problemen (2) – spanningen in relatie(s) (3) – relationele problemen of spanningen zijn nauwelijks aanwezig (4)
- **Acties met betrekking tot relationele problemen**
 - leden erkennen problemen en werken (mee) aan een oplossing/ hulp (3)

- **Onderlinge steun en ruimte voor persoonlijke ontwikkeling**
 - problematisch gebrek aan onderlinge steun/ ruimte voor persoonlijke ontwikkeling (2) – beperkte onderlinge steun/ ruimte voor persoonlijke ontwikkeling (3) – geen gebrek aan onderlinge steun of ruimte voor persoonlijke ontwikkeling (4) – optimale onderlinge steun en ruimte voor persoonlijke ontwikkeling (5)
- **Communicatie tussen leden van het huishouden**
 - problematische communicatie (2) – gebrekkige communicatie (3) – communicatie is meestal constructief, positief en open (4) – communicatie tussen leden van het huishouden is consistent constructief, positief en open (5)
- **Veiligheid in huis**
 - acuut gevaar voor veiligheid door geweld of schadelijk gedrag in huiselijke kring (1) – dreigend gevaar voor veiligheid door geweld of schadelijk gedrag in huiselijke kring (2)

Aandachtspunten

Wanneer er minderjarige kinderen in het spel zijn, dan neem je in dit domein geen opvoedingskwesaties mee in de beoordeling van de kwaliteit van onderlinge relaties. Deze aspecten komen aan de orde in het supplement 'kind(eren) in gezin'.

Sociale omgeving

Beschrijving

Zelfredzaamheid met betrekking tot de sociale omgeving gaat over de mate waarin een huishouden toegang heeft tot informele steun buiten het huishouden en positieve relaties onderhoudt met deze sociale omgeving.

Met sociale omgeving bedoelen we hier naast de sociale contacten buiten het huishouden (familie, vrienden, kennissen, burens, collega's, ...) ook de bredere sociaal-culturele context waarbinnen een huishouden zich bevindt (gemeenschap, samenleving).

Om te beoordelen in welke mate een huishouden positieve relaties onderhoudt met haar sociale omgeving let je specifiek op de aanwezigheid van positieve en negatieve effecten van (a) de sociale omgeving op het huishouden en (b) positieve en negatieve effecten van het huishouden op de sociale omgeving.

Een hoge score op dit domein geeft aan dat een huishouden als geheel voldoende toegang heeft tot informele sociale hulpbronnen (sociaal kapitaal) en geen overlast gevend of norm-overschrijdend gedrag vertoont of ervaart.

Indicatoren

- **Beschikbaarheid van steunende informele contacten buiten huishouden**
 - geen (1) – nauwelijks (2) – enige (3) – voldoende (4) – veelzijdig informeel steun-netwerk buiten huishouden beschikbaar (5)
- **positieve invloed van sociale omgeving op huishouden**
 - acuut gevaar (1) – problematische negatieve invloed (2) – enige hinder van stressoren uit sociale omgeving (3) – geen hinderlijke stressoren uit sociale omgeving (4) – (overwegend) positieve invloed (5)
- **positieve invloed van huishouden op sociale omgeving**
 - ernstig norm-overschrijdend/ overlast gevend gedrag (1) – problematische negatieve invloed (2) – enige hinderlijk invloed (lichte overlast) (3) – geen hinderlijke invloed (4) – (overwegend) positieve invloed (5)

Aandachtspunten

Bij dit domein let je vooral op toegang tot instrumentele ondersteuning waarop het huishouden als geheel kan bouwen, en niet op sociaal isolement of eenzaamheid van individuele leden. Het kan zijn dat een van de leden sociaal geïsoleerd is, maar dat het huishouden als geheel –via andere leden— toegang heeft tot een veelzijdig informeel steunnetwerk.

Waar moet ik op letten bij het beoordelen: de domeinen van het ZRM Huishoudens-Supplement: Kind(eren) in gezin

Wanneer er binnen het huishouden minderjarige kinderen wonen, beoordeel je het functioneren van het huishouden op zes aanvullende domeinen van het supplement 'kind(eren) in gezin'.

Gezinsstructuur

Beschrijving

Het domein gezinsstructuur gaat over structurele kenmerken van gezinsrelaties. Je let hierbij op gezonde machtsverhoudingen binnen het gezin, mate waarin gezinsleden activiteiten goed op elkaar afstemmen en de mate waarin het gezin een stabiele omgeving vormt voor optimale ontwikkeling van minderjarige kinderen. Binnen dit domein neem je ook afstemming met eventuele belangrijke opvoeders buiten het huishouden mee. Denk hierbij aan situaties met gescheiden ouders bijvoorbeeld.

Wat betreft machtsverhoudingen let je met name op dat het 'systeem' van opvoeders hiërarchisch boven dat van de kinderen staat. Dat ouders elkaar gezag niet ondermijnen, dat er geen schadelijke coalities aanwezig zijn zoals bijvoorbeeld een situatie waarin een moeder eigen doelen probeert te behalen door een kind te winnen tegen de vader. Tot slot let je hier ook op schadelijke vormen van zogenaamde 'parentificatie'.

De ongezonde situatie dat een kind langdurig een soort ouderrol vervult en daarmee verantwoordelijkheden en taken heeft die niet passen bij de jonge leeftijd. Door huishoudelijke taken op zich te nemen bijvoorbeeld, of voor hun broertjes of zusjes te zorgen of door een gesprekspartner, steun en toeverlaat van de ouder te zijn.

Wat betreft afstemming gaat het erom dat gezinsleden activiteiten zo op elkaar afstemmen dat iedereen belangrijke activiteiten kan doen. Met name de ouders hebben werk, zorg en vrije tijd te combineren en om dit optimaal te kunnen doen dient structureel afgestemd te worden wie, wat, wanneer doet. Als dit niet goed loopt, dan kan het bijvoorbeeld zijn dat kinderen niet van school worden gehaald of dat een ouder niet (op tijd) naar werk kan. Ook afstemming met eventuele belangrijke opvoeders buiten het huishouden neem je hier mee.

Indien er meerdere kinderen in het gezin aanwezig zijn, geldt de regel van de 'zwakste schakel'. Als parentificatie bijvoorbeeld bij één kind voorkomt en bij de andere twee niet, of als afstemming de activiteiten van één kind belemmert en van de andere kinderen niet, ga je uit van de situatie van dit ene kind.

Indicatoren

■ Gezonde hiërarchie

- parentificatie/ schadelijke coalities/ gespleten loyaliteit/ ouders ondermijnen elkaars gezag problematisch (2) – geen parentificatie/ schadelijke coalities/ gespleten loyaliteit/ ouders die elkaars gezag ondermijnen (3 en 4) – ouders ondersteunen elkaars gezag (4) – gezonde hiërarchie in het gezinssysteem met rol-adequate machtsverdelingen, gedragingen en verwachtingen (5)

- **Afstemming**

- ernstige afstemmingsproblemen binnen huishouden of met opvoeders buiten huishouden verhinderen uitvoering van dagelijkse activiteiten (2) – soms afstemmingsproblemen binnen huishouden of met opvoeders buiten huishouden die dagelijkse activiteiten belemmeren (3) – afstemmingsproblemen binnen huishouden of met opvoeders buiten huishouden vormen geen belemmering voor dagelijkse activiteiten (4) – optimale afstemming binnen gezin en met opvoeders buiten gezin (5)

- **Stabiliteit en scheiding**

- chaotische of instabiele situatie die schadelijk is voor de gezondheid van leden van huishouden (1) – onhoudbare situatie tussen gescheiden ouders/ verzorgers of problematische scheiding (1) – dreigende echtscheiding/ uithuisplaatsing (2)

Lichamelijke verzorging

Beschrijving

Zelfredzaamheid met betrekking tot 'lichamelijke verzorging' gaat over de mate waarin de ouders zorgen voor een veilige fysieke omgeving voor het kind waarvoor zij verantwoordelijk zijn. Deze veilige fysieke omgeving schept een belangrijke randvoorwaarde voor een normale en gezonde ontwikkeling van het kind. Een belangrijke vraag in dit domein is of de *lichamelijke basiszorg* op orde is. De belangrijkste componenten van lichamelijke basiszorg zijn kleding, (gezonde) voeding, hygiëne en medische zorg. Om volledig zelfredzaam te zijn moet een ouder bovendien voldoende beweging stimuleren.¹ Het domein gaat ook over de signalering van lichamelijke mishandeling (een kind wordt letsel toegebracht) of lichamelijke verwaarlozing (een kind wordt verzorging onthouden).

Indicatoren

- **Veiligheid van de fysieke omgeving van het kind**

- veiligheid direct in gevaar (1) – vermoeden maar veiligheid niet direct in gevaar (2) – vermijdbare risico's in de omgeving (3) – fysieke omgeving is veilig (4 en 5)

- **Uitvoering van de lichamelijke basiszorg**

- enkel gebied niet uitgevoerd (1) – meerdere gebieden beperkt uitgevoerd (2) – enkel gebied beperkt uitgevoerd (3) – alle gebieden uitgevoerd (4) – goede lichamelijke basiszorg (5)

- **Gezonde leefstijl**

- ouders stimuleren een gezonde leefstijl van het kind (gezonde voeding en voldoende bewegen) (5)

Aandachtspunten

Het domein helpt beoordelen in hoeverre de ouder randvoorwaarden schept voor een veilige lichamelijke ontwikkeling van het kind. Hoe de lichamelijke ontwikkeling van een kind daadwerkelijk verloopt wordt niet beoordeeld, maar kan een signaal zijn dat bruikbaar is van de beoordeling op dit domein.

1 Beweegnormen veranderen met de leeftijd. Kijk voor informatie op <https://www.volksgezondheidenzorg.info/sport/kernindicatoren/beweeg-en-zitgedrag>

Emotionele ondersteuning

Beschrijving

Zelfredzaamheid met betrekking tot emotionele ondersteuning gaat over de mate waarin ouders zorgen voor een omgeving waarin het kind zich emotioneel gezond kan ontwikkelen. Het gaat hierbij om nauwe betrokkenheid bij kinderen, stellen van grenzen en signalering van geestelijke mishandeling en verwaarlozing.

Om een kind emotioneel te ondersteunen dienen ouders allereerst nauw betrokken te zijn bij de kinderen door sensitief en responsief te zijn. Ouders dienen signalen van kinderen op te vangen en hier tijdig en adequaat op te reageren.

Verder is van belang dat de ouder in de opvoeding grenzen stelt, en daarbij rekening houdt met de leeftijd van het kind. In het algemeen geldt immers dat jongere kinderen meer begeleiding nodig hebben, en dat oudere kinderen activiteiten zelfstandiger uitvoeren en meer tekst en uitleg nodig hebben bij het begrijpen van regels en grenzen. Bovendien is van belang dat de ouder *consequent* is in het stellen van grenzen; ouders die wel grenzen stellen maar hierin niet consequent zijn worden beoordeeld als minder zelfredzaam. Tot slot is het ook van belang dat grenzen *constructief* zijn. Hiermee bedoelen we dat grenzen en regels ook passend moeten zijn bij (veranderende) omstandigheden en niet te star dienen te zijn, of te autoritair en weinig in samenspraak met (oudere) kinderen opgelegd. Door duidelijke regels en grenzen te stellen, en positief gedrag te stimuleren, stelt de ouder zijn of haar kind in staat om diens eigen gedrag en emoties te leren reguleren.

Het domein betreft ten slotte ook de signalering van geestelijke mishandeling en (affectieve) verwaarlozing.

Indicatoren

- **Grenzen stellen**
 - ouders stellen geen grenzen/ niet leeftijdsadequaat (2) – ouders stellen grenzen maar niet consequent of niet constructief of niet leeftijdsadequaat (3) – ouders stellen grenzen meestal consequent, constructief en leeftijdsadequaat (4) – ouders stellen grenzen vrijwel altijd consequent, constructief en leeftijdsadequaat (5)
- **Sensitief en responsief**
 - problematisch gebrek aan sensitiviteit/ responsiviteit in ouder-kind relaties (2) – enig gebrek aan sensitiviteit/ responsiviteit maar ouders erkennen problemen en werken (mee) aan verbetering/hulp (3) – ouders zijn sensitief en responsief richting kind(eren) (4 en 5)
- **Geestelijke mishandeling of verwaarlozing**
 - Er is geestelijke mishandeling of verwaarlozing (geestelijk welzijn direct in gevaar) (1) – signalen van geestelijke mishandeling of verwaarlozing (2) – geen geestelijke mishandeling of verwaarlozing (3)

Aandachtspunten

Het domein betreft de zelfredzaamheid van de ouders in het scheppen van randvoorwaarden voor een veilige en normale *emotionele* ontwikkeling van het kind. Hoe het kind zich daadwerkelijk ontwikkelt wordt niet met dit domein beoordeeld, maar kan wel worden gebruikt als signaal bij de beoordeling.

Socialisering

Beschrijving

Bij het domein socialisering kijk je naar positieve socialisering van kinderen. Je let hierbij op positieve sociale contacten met leeftijdgenoten buiten het huishouden, participatie in verenigings- of clubverband en leeftijdsadequaat pro-sociaal gedrag.

Indicatoren

- **Sociale contacten met leeftijdgenoten buiten gezin**
 - geïsoleerd (1)/ onvoldoende positief contact (2)/ enig positief contact (3)/ voldoende positief contact (4) / ruim voldoende positief contact (5)
- **Participatie in vereniging- of clubverband**
 - kinderen participeren niet (2) / kinderen participeren onregelmatig (3) / kinderen participeren regelmatig (4 en 5)
- **Pro-sociaal gedrag**
 - kind(eren) vertonen ernstig norm-overschrijdend/ overlast gevend gedrag (1)
 - kinderen vertonen regelmatig norm-overschrijdend/ overlast gevend gedrag niet passend bij leeftijd (2) – kinderen vertonen zelden norm-overschrijdend/ overlast gevend gedrag niet passend bij leeftijd (3) – kinderen vertonen meestal leeftijdsadequaat pro-sociaal gedrag (4) – kinderen vertonen vrijwel altijd leeftijdsadequaat pro-sociaal gedrag

Scholing

Beschrijving

Het recht op onderwijs en scholing is een belangrijk basisrecht van kinderen en ouders zijn hier verantwoordelijk voor. Zelfredzaamheid met betrekking tot ‘scholing kinderen’ gaat over drie aspecten van scholing, namelijk: 1) *Ongeoorloofd verzuim*. Staan leerplichtige kinderen ingeschreven bij een school, en hoe vaak waren kinderen de afgelopen maand ongeoorloofd afwezig tijdens de les?; 2) *De mogelijkheid om huiswerk te maken*. In hoeverre worden leerplichtige kinderen in de gelegenheid gesteld en gefaciliteerd om buiten schooltijd aan schoolse taken te werken? Hiertoe rekenen we ook het inschakelen van bijvoorbeeld huiswerkbegeleiding; 3) *Ouderbetrokkenheid*. Zijn de ouders betrokken bij de school van een kind/ de kinderen en zo ja, in welke mate?

Indicatoren

- **Inschrijving en schoolverzuim**
 - leerplichtige kinderen niet inschreven of gaan niet naar les (1) – frequent ongeoorloofd verzuim (2) – regelmatig ongeoorloofd verzuim (3) – geen leerplichtige kinderen of zelden ongeoorloofd verzuim (4) – nooit ongeoorloofd verzuim (5)
- **Huiswerk maken**
 - geen mogelijkheden (om huiswerk te maken) (2) – beperkte mogelijkheden (3) – voldoende mogelijkheden (4) – goede mogelijkheden (5)
- **Ouderbetrokkenheid**
 - niet betrokken (2) – minimaal betrokken (3) – voldoende betrokken (4) – zeer betrokken (5)

Aandachtspunten

Het domein heeft betrekking op leerplichtige kinderen. Naast de leerplicht bestaat sinds 2007 de *kwalificatieplicht*. Dit houdt in dat jongeren tot 18 jaar onderwijs moeten volgen tot zij een startkwalificatie hebben. De kwalificatieplicht is een van de maatregelen die de Rijksoverheid heeft ingesteld om schooluitval van jongeren tegen te gaan en de kansen van startende jongeren op de arbeidsmarkt te vergroten. De kwalificatieplicht is geregeld in de Leerplichtwet.²

Indien niet-leerplichtige kinderen een kinderopvang of crèche bezoeken wordt informatie die hierop betrekking heeft eventueel meegenomen in de beoordeling op het domein Opvang.

Opvang

Beschrijving

Het domein *Opvang* gaat over de vraag of ouders zorgen voor (in)formele vormen van opvang of toezicht zodra ouders zelf niet beschikbaar zijn én het (leerplichtige) kind niet op school is. Hiermee realiseren ouders onder andere dat er toezicht is op het doen en laten van het kind in het openbare domein. Voorbeelden zijn kinderopvang, buitenschoolse opvang (BSO), (betaalde) oppas, gastoudergezinnen, grootouder(s), burens, vrienden maar ook een sportvereniging kan een rol spelen. Van belang voor een score op dit domein is in de eerste plaats of noodzakelijke opvang beschikbaar is, en (indien opvang wel beschikbaar is) hoe *betrouwbaar* de beschikbaarheid is. Met betrouwbaarheid wordt vooral bedoeld of de opvang *altijd* en *op afroep* beschikbaar is, ook als dat betekent dat de opvang wordt verzorgd door *meerdere wisselende partijen*. In dit laatste geval is het wel extra belangrijk om te letten op de kwaliteit van de opvang: is of zijn de opvangende partij(en) voldoende toegerust om basiszorg en opvoedtaken naar behoren uit te voeren?

Indicatoren

- **Beschikbaarheid van de opvang**
 - niet beschikbaar (1) – amper beschikbaar (2) – onbetrouwbaar beschikbaar (3) – betrouwbaar beschikbaar (4) – beschikbaar naar keuze (5)
- **Uitvoering van de basiszorg door de opvang**
 - (bijna) alle gebieden ernstig beperkt (1) – belangrijk probleem op tenminste één gebied (2) – in alle aspecten wordt voorzien (3 en 4) – goed ontwikkeld (5)
- **Uitvoering van de opvoedtaken door de opvang**
 - (bijna) alle opvoedtaken zijn ernstig beperkt (1) – meerdere opvoedtaken worden niet uitgevoerd (2) – ten minste één opvoedtaak wordt niet uitgevoerd (3) – toereikende uitvoering (4) – goed ontwikkeld (5)

Aandachtspunten

Als één (van beide) ouder(s) altijd beschikbaar is of aanwezige kinderen zijn voldoende in staat om voor zichzelf te zorgen, is opvang/toezicht niet noodzakelijk en scoor je dus een 4 op het domein Opvang.

2 <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/leerplicht-en-kwalificatieplicht>

Als een kind regelmatig alleen thuis is, en dit is een probleem, dan scoor je op het domein Opvang een 2 of lager. Is een kind incidenteel en voor korte tijd alleen dan is de score waarschijnlijk hoger. Uiteraard is dit erg afhankelijk van de leeftijd van kinderen. Het gaat dus altijd om de vraag of de veiligheid, basiszorg en geestelijk welzijn van het kind gegarandeerd is op het moment dat ouders en het kind daar zelf niet in kan voorzien.

De opvang kan goed en betrouwbaar geregeld zijn, terwijl er signalen zijn dat het kind ongelukkig is met de opvangsituatie. Bijvoorbeeld omdat het kind *zeer vaak* in de opvang zit en zijn ouders mist. Toch zal de beoordeling op het domein Opvang gunstig zijn. Echter, als de ouder niet handelt in deze situatie (d.w.z. niet reageert op eventueel aanwezige kindfactoren), dan kan dit mee worden gewogen in het domein 'emotionele ondersteuning'.

Contact en website

Heb je vragen, opmerkingen, ideeën, suggesties over de Zelfredzaamheid-Matrix?
Stuur een bericht naar: zrm@ggd.amsterdam.nl of zrm@rotterdam.nl

Bezoek ook eens de website van de ZRM voor meer informatie, publicaties en training.
www.zelfredzaamheidmatrix.nl

Bijlage I: De Zelfredzaamheid-Matrix Huishoudens[©] 2020

Instructie: beoordeel het huidige functioneren van MEERPERSOONS huishouden als geheel (**hoe gaat het NU**) op basis van wat u weet (**informatie uit observatie, niet uit interpretatie**) en ga uit van volledige zelfredzaamheid (**scoor van rechts naar links**). Zie de Handleiding van de ZRM Huishoudens voor verdere toelichting.

DOMEIN	1 Acute problematiek	2 Niet zelfredzaam	3 Beperkt zelfredzaam	4 Voldoende zelfredzaam	5 Volledig zelfredzaam
Financiën op huishoudniveau	- geen inkomsten - huishouden voorziet niet in basale behoeften (wonen, eten, drinken) of meerdere betalingsachterstanden die niet worden ingelopen	- uitgaven hoger dan inkomsten - huishouden voorziet in noodzakelijk levensonderhoud - enkele betalingsachterstand die niet wordt ingelopen	- uitgaven in balans met inkomsten - huishouden voorziet in noodzakelijk levensonderhoud - eventuele betalingsachterstanden worden ingelopen of stabiel met beheer door derden buiten huishouden/ met betalingsregeling	- uitgaven in balans met inkomsten zonder bijstandsuitkering - huishouden voorziet in noodzakelijk levensonderhoud - eventuele betalingsachterstand kan direct worden afgelost uit eigen middelen - financiële buffer aanwezig	- meer inkomsten dan uitgaven zonder bijstandsuitkering 'extraatjes' mogelijk - geen betalingsachterstanden - ruime financiële buffer aanwezig
Huisvesting	dakloos of in nachtopvang	voor wonen ongeschikte huisvesting of huur/hypotheek is niet betaalbaar of dreigende huisuitzetting	veilige, stabiele huisvesting maar slechts marginaal toereikend of in onderhuur of niet-autonome huisvesting (instelling)	- veilige, stabiele en toereikende huisvesting (huur)contract met bepalingen of gedeeltelijk autonome huisvesting (begeleid wonen)	- veilige, stabiele en toereikende huisvesting - regulier (huur)contract - autonome huisvesting (zelfstandig wonen)
Organisatie van huishouden	- meerdere gebieden van de huishoudelijke organisatie worden niet uitgevoerd - woningvervuiling	een enkel gebied van de huishoudelijke organisatie wordt niet uitgevoerd of uitvoering op meerdere gebieden is beperkt	- alle gebieden van de huishoudelijke organisatie worden uitgevoerd - uitvoering van een enkel gebied van de huishoudelijke organisatie is beperkt of taken zijn niet passend verdeeld over leden van het huishouden	- geen beperkingen in de uitvoering van de huishoudelijke organisatie - taken zijn passend verdeeld over leden van het huishouden	- geen beperkingen in de uitvoering van de huishoudelijke organisatie - taken zijn passend verdeeld over leden van het huishouden - geen ondersteuning op indicatie / beschikking
Relaties in Huis	acuut gevaar voor veiligheid door geweld of schadelijk gedrag in huiselijke kring	- relationele problemen - problematische communicatie of problematisch gebrek aan onderlinge steun /ruimte voor persoonlijke ontwikkeling - dreigend geweld of dreigend schadelijk gedrag in huiselijke kring	- spanningen in relatie(s) of beperkte onderlinge steun /ruimte voor persoonlijke ontwikkeling of gebrekkige communicatie - leden erkennen problemen en werken (mee) aan een oplossing / hulp	- relationele problemen of spanningen zijn nauwelijks aanwezig - communicatie is meestal constructief, positief en open - geen gebrek aan onderlinge steun/ ruimte voor persoonlijke ontwikkeling	- communicatie tussen leden van het huishouden is consistent constructief, positief en open - optimale onderlinge steun en ruimte voor persoonlijke ontwikkeling
Sociale Omgeving	geen steunende informele contacten buiten huishouden beschikbaar of acuut gevaar door geweld / schadelijke invloed van sociale omgeving of ernstig norm-overschrijdend /overlast gevend gedrag door leden van het huishouden	nauwelijks informele steun buiten huishouden beschikbaar of problematische invloed van sociale omgeving (overlast van burens, schadelijke familievete) of problematische negatieve invloed op sociale omgeving (overlast door leden van het huishouden)	- enige informele steun buiten huishouden beschikbaar - enige hinder van stressoren uit sociale omgeving (spanningen met familie) of enige hinderlijke invloed door leden van het huishouden op sociale omgeving (lichte overlast)	- voldoende informele steun buiten huishouden beschikbaar - geen hinderlijke stressoren uit sociale omgeving - geen hinderlijke invloed op sociale omgeving	- veelzijdig informeel steunnetwerk buiten huishouden beschikbaar (overwegend) positieve invloed van en op sociale omgeving (buurt, familie, werk, gemeenschap, maatschappij & cultuur)

© Gemeente Rotterdam. Kamann, Lauriks, Van Dam, De Wit, 2019. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs. De gebruiker mag deze uitgave niet voor willekeurige commerciële doeleinden gebruiken, aanpassen, of overbrengen. Contact: zrm@ggd.amsterdam.nl of zrm@rotterdam.nl

Bijlage I: De Zelfredzaamheid-Matrix Kind in Gezin[©] 2020

DOMEIN	1 Acute problematiek	2 Niet zelfredzaam	3 Beperkt zelfredzaam	4 Voldoende zelfredzaam	5 Volledig zelfredzaam
Gezinsstructuur	▪ chaotische of instabiele situatie die schadelijk is voor de gezondheid van leden van huishouden. ▪ onhoudbare situatie tussen gescheiden ouders/verzorgers of problematische scheiding	▪ schadelijke parentificatie / schadelijke coalities / gespleten loyaliteit / ouders ondermijnen elkaars gezag problematisch ▪ ernstige afstemmingsproblemen binnen huishouden of met opvoeders buiten huishouden verhinderen uitvoering van dagelijkse activiteiten ▪ dreigende echtscheiding/uit huisplaatsing	▪ geen parentificatie / schadelijke coalities / gespleten loyaliteit / ouders ondermijnen elkaars gezag ▪ soms afstemmingsproblemen binnen huishouden of met opvoeders buiten huishouden die dagelijkse activiteiten belemmeren	▪ ouders ondersteunen elkaars gezag ▪ geen parentificatie / schadelijke coalities / gespleten loyaliteit ▪ eventuele afstemmingsproblemen binnen huishouden / met opvoeders buiten huishouden vormen geen belemmering voor dagelijkse activiteiten	▪ gezonde hiërarchie in het gezinssysteem met rol-adequate machtsverdelingen, gedragingen en verwachtingen ▪ vrijwel altijd optimale afstemming binnen gezin en met opvoeders buiten gezin
Lichamelijke verzorging	▪ er is lichamelijke mishandeling/verwaarlozing ▪ de lichamelijke integriteit van kind(eren) is direct in gevaar of een gebied van de lichamelijke basiszorg wordt niet uitgevoerd	▪ vermoeden van lichamelijke mishandeling/verwaarlozing maar de veiligheid van kind(eren) is niet direct in gevaar ▪ meerdere gebieden van de lichamelijke basiszorg worden beperkt uitgevoerd	▪ vermijdbare risico's in de fysieke omgeving of alle gebieden van de lichamelijke basiszorg worden uitgevoerd maar een enkel gebied wordt beperkt uitgevoerd	▪ fysieke omgeving is veilig ▪ alle gebieden van de lichamelijke basiszorg worden uitgevoerd	▪ fysieke omgeving is veilig ▪ goede lichamelijke basiszorg ▪ ouders stimuleren een gezonde leefstijl van het kind (gezonde voeding en voldoende bewegen)
Emotionele ondersteuning	▪ er is geestelijke mishandeling/verwaarlozing ▪ het geestelijk welzijn van kind(eren) is direct in gevaar	▪ signalen van geestelijke mishandeling/verwaarlozing ▪ ouders stellen geen grenzen/ stellen grenzen niet leeftijdsadequaaf of problematisch gebrek aan sensitiviteit/ responsiviteit in ouder-kind relaties	▪ geen geestelijke mishandeling/verwaarlozing ▪ ouders stellen grenzen maar zijn daarin niet consequent of niet constructief/ niet leeftijdsadequaaf of enig gebrek aan sensitiviteit / responsiviteit maar ouders erkennen problemen en werken (mee) aan verbetering/hulp	▪ ouders stellen grenzen meestal consequent, constructief en leeftijdsadequaaf ▪ ouders zijn 1 sensitief en responsief richting kind(eren)	▪ ouders stellen grenzen vrijwel altijd consequent, constructief en leeftijdsadequaaf ▪ ouders zijn sensitief en responsief richting kinderen ▪ ouders vervullen positieve voorbeeldfunctie
Socialisering	▪ kind(eren) is geïsoleerd van leeftijdgenoten buiten het gezin of kind(eren) vertoont ernstig norm-overschrijdend / overlastgevend gedrag	▪ kind(eren) heeft onvoldoende positief contact met leeftijdgenoten buiten het huishouden ▪ kind(eren) participeert niet in vereniging-/clubverband ▪ kind(eren) vertoont regelmatig norm-overschrijdend/overlastgevend gedrag niet passend bij leeftijd	▪ kind(eren) heeft enig positief contact met leeftijdgenoten buiten het huishouden ▪ kind(eren) participeert onregelmatig in vereniging-/clubverband ▪ kind(eren) vertoont zelden norm-overschrijdend/overlastgevend gedrag niet passend bij leeftijd	▪ niet van toepassing want geen kinderen van vijf jaar of ouder in het huishouden of ▪ kind(eren) heeft voldoende positief contact met leeftijdgenoten buiten huishouden ▪ kind(eren) participeert regelmatig in vereniging/ sportclub ▪ kind(eren) vertoont meestal leeftijdsadequaaf pro-sociaal gedrag	▪ kind(eren) heeft ruim voldoende positief contact met leeftijdgenoten buiten huishouden ▪ kind(eren) participeert actief en regelmatig in vereniging/sportclub ▪ kind(eren) vertoont vrijwel altijd leeftijdsadequaaf pro-sociaal gedrag
Opvang	▪ opvang van kind(eren) is noodzakelijk maar niet beschikbaar of opvang is ernstig beperkt op (bijna) alle gebieden van lichamelijke basiszorg en opvoedtaken	▪ noodzakelijke opvang van kind(eren) is amper beschikbaar of er is een belangrijk probleem op één/ meer gebieden van lichamelijke basiszorg ▪ meerdere opvoedtaken worden door opvang niet uitgevoerd	▪ noodzakelijke opvang is onbetrouwbaar beschikbaar of opvang voorziet in alle aspecten van lichamelijke basiszorg maar één/ meerdere opvoedtaken worden door opvang niet uitgevoerd	▪ opvang is niet noodzakelijk of opvang is betrouwbaar beschikbaar ▪ opvang voorziet in alle aspecten van lichamelijke basiszorg ▪ toereikende uitvoering opvoedtaken	▪ opvang is beschikbaar naar keuze ▪ opvang voorziet in goed ontwikkelde basiszorg en opvoedtaken
Scholing	▪ leerplichtig(e) kind(eren) staat niet ingeschreven bij een school of gaat niet naar les	▪ frequent ongeoorloofd verzuim van leerplichtig(e) kind(eren) of geen mogelijkheden om huiswerk te maken ▪ ouders zijn niet betrokken bij school	▪ regelmatig ongeoorloofd verzuim van leerplichtig(e) kind(eren) of beperkte mogelijkheden om huiswerk te maken ▪ ouders zijn minimaal betrokken bij school	▪ er zijn geen leerplichtige kinderen of zelden ongeoorloofd verzuim van leerplichtig(e) kind(eren) ▪ voldoende mogelijkheden om huiswerk te maken ▪ ouders zijn voldoende betrokken bij school	▪ nooit ongeoorloofd verzuim van leerplichtig(e) kind(eren) ▪ goede mogelijkheden om huiswerk te maken ▪ ouders zijn zeer betrokken bij school

Domein	Instructie: Beoordeel bij individuele leden van het huishouden of ze een aandachtsgebied (score 3 of lager) hebben op de domeinen van de ZRM (18+ jaar) of de ZRM Jongeren (12-18 jaar). Personen hebben een aandachtsgebied wanneer (een combinatie van) onderstaande indicatoren uit deze ZRM-instrumenten van toepassing zijn op deze leden.	
Financiën	Volwassenen	▪ te weinig inkomen om te voorzien in basisbehoeften of uitkering ▪ schulden ▪ inkomen beheerd door derden
	Jongeren	▪ beschikt niet over vrij besteedbaar inkomen of beschikt over vrij besteedbaar inkomen van ouders zonder verantwoordelijkheid voor noodzakelijke behoeften ▪ spontaan of ongepast uitgeven ▪ schulden
Werk & Opleiding	Volwassenen	▪ geen werk of werk zonder adequate toerusting of verzekering of dreigend ontslag of werkt niet naar vermogen ▪ geen werktraject of een traject gericht op participatie ▪ volgt geen opleiding of dreigende drop-out of loopt achter (studievertraging)
	Jongeren	▪ volgt geen opleiding of dreigende drop-out of loopt achter (studievertraging) ▪ geen werk of werk zonder adequate toerusting of verzekering of dreigend ontslag ▪ geen traject naar opleiding/werk ▪ veel schoolverzuim of geregeld verzuim
Tijdsbesteding	Volwassenen en Jongeren	▪ onregelmatig dag-nacht ritme of afwijkend dag-nacht ritme of enige afwijkingen in het dag-nacht ritme ▪ geen/nauwelijks structuur in de dag ▪ plezierige of nuttige activiteiten zijn onvoldoende aanwezig
Huisvesting	Volwassenen en Jongeren	▪ dakloos of voor wonen ongeschikte huisvesting of veilig maar marginaal toereikend ▪ in nacht of crisisopvang of huur of hypotheek is niet betaalbaar of dreigende huisuitzetting of in onderhuur ▪ niet-autonome huisvesting
Huiselijke relaties	Volwassenen	▪ relationele problemen ▪ er is dreigend geweld in huiselijke kring, (kinder)mishandeling, misbruik, of verwaarlozing
	Jongeren	▪ relationele problemen of spanningen in relaties met leden van het huishouden ▪ er is dreigend geweld in huiselijke kring, (kinder)mishandeling, misbruik, of verwaarlozing
Geestelijke gezondheid	Volwassenen en Jongeren	▪ noodsituatie of aandoening ▪ gevaar voor zichzelf of anderen of functioneren is beperkt ▪ geen behandeling of behandeltrouw minimaal of beperking bestaat ondanks goede behandeltrouw
Lichamelijke gezondheid	Volwassenen en Jongeren	▪ een noodgeval of kritieke situatie of aandoening ▪ direct medische aandacht nodig of functioneren is beperkt ▪ geen behandeling of behandeltrouw minimaal of beperking bestaat ondanks goede behandeltrouw

Domein	Instructie: Beoordeel bij individuele leden van het huishouden of ze een aandachtsgebied (score 3 of lager) hebben op de domeinen van de ZRM (18+ jaar) of de ZRM Jongeren (12-18 jaar). Personen hebben een aandachtsgebied wanneer (een combinatie van) onderstaande indicatoren uit deze ZRM-instrumenten van toepassing zijn op deze leden.	
Middelengebruik	Volwassenen	▪ gebruik van middelen ▪ gebruik veroorzaakt/ verergert lichamelijke of geestelijke problemen, problemen thuis, op school of op werk ▪ geen behandeling ondanks noodzaak of behandeltrouw minimaal of beperking bestaat ondanks goede behandeltrouw
	Jongeren	▪ (gedrags-) verslaving of gebruik van middelen of problematisch 'gebruik' van games/ gokken/ seks/ internet
Basale ADL	Volwassenen en Jongeren	▪ een gebied van de basale ADL wordt niet / beperkt uitgevoerd
Instrumentele ADL	Volwassenen en Jongeren	▪ een gebied van de instrumentele ADL wordt niet/beperkt uitgevoerd
Sociaal netwerk	Volwassenen	▪ hooguit enig contact met familie ▪ hooguit enige steunende contacten ▪ belemmerende contacten ▪ sociaal isolement
	Jongeren	▪ hooguit enig contact met familie of volwassen steunfiguren buiten het gezin ▪ hooguit enig contact met leeftijdgenoten ▪ belemmerend contact ▪ sociaal isolement
Maatschappelijke participatie	Volwassenen	▪ niet van toepassing door crisissituatie of overlevingsmodus of niet/nauwelijks participierend ▪ veroorzaakt overlast ▪ uitsluitend zorgtaken of hindernissen zoals verroer, zorgtaken, kinderopvang
	Jongeren	▪ niet van toepassing door crisissituatie of overlevingsmodus of niet/nauwelijks participierend ▪ veroorzaakt overlast ▪ logistieke, financiële of sociaal-maatschappelijke hindernissen om meer te participeren
Justitie	Volwassenen en Jongeren	▪ contact met politie in afgelopen jaar ▪ openstaande zaken of lopende zaken of voorwaardelijke straf of voorwaardelijke invrijheidsstelling